

XAVIER BARÓ I QUERALT

**TESI DOCTORAL:
“LA HISTORIOGRAFIA CATALANA EN
EL SIGLE DEL BARROC (1585-1709)”**

**DEPARTAMENT D’HISTÒRIA MODERNA DE LA UNIVERSITAT DE
BARCELONA**

**PROGRAMA DE DOCTORAT: “EL MÓN MEDIEVAL I MODERN: ÚLTIMES
LÍNIES DE RECERCA” (BIENNI 2000-2002)**

DIRECTOR: FERNANDO SÁNCHEZ MARCOS

BARCELONA, DESEMBRE DE 2005

**9. LLEGIR I ESCRIURE HISTÒRIA EN TEMPS DE GUERRA:
L'IMPACTE DE LA REVOLUCIÓ DE 1640 EN LA
HISTORIOGRAFIA CATALANA**

**COMPARACIO
D E
CATHALVNYA
A B
TROYA.**

**Ab Llicencia, en Barcelona, en la Estampa de
Jaume Romeu, Any 1641.**

Imatge extreta de la portada de l'obra anònima *Comparació de Catalunya ab Troya*.
Barcelona: Jaume Romeu, 1641.

9. LLEGIR I ESCRIURE HISTÒRIA EN TEMPS DE GUERRA: L'IMPACTE DE LA REVOLUCIÓ DE 1640 EN LA HISTORIOGRAFIA CATALANA

9.1. INTRODUCCIÓ

És ben coneguda la frase d'Alexandre Ros escrita en plena Guerra dels Segadors: "*En siglo tan cauteloso en que se pelea más con libros que con exércitos, e querido militar en las armas de la pluma*"¹. Si aquesta idea és vàlida en general per a tot el segle del Barroc, probablement és especialment pertinent per al període del conflicte dels Segadors (1640-1652). En el moment en què comença el conflicte armat entre els dos bàndols, s'inicia també una disputa en l'àmbit del paper escrit, que afecta òbviament el discurs històric que s'escriu des dels dos fronts.

En aquest apartat pretenem únicament copsar com afectà el conflicte bèl·lic al discurs historiogràfic que s'escrivia a Catalunya –o pensant en Catalunya, com el cas del polígraf José Pellicer. La historiografia és filla de la història, com ha apuntat amb precisió Ch.O. Carbonell. Així doncs, és en el període de la Guerra dels Segadors quan podem copsar amb més nitidesa fins a quin punt el text amb referències històriques pren una importància notabilíssima. El text esdevé una arma política de primer ordre, que és difós amb una rapidesa i en unes quantitats desconegudes fins aquell moment. D'altra banda, la internacionalització del conflicte fa prendre una gran volada als textos que s'escriuen sobre la guerra entre el Principat i el poder central, de manera que abunden les traduccions al castellà, el francès, el portuguès i d'altres llengües

---

¹ ROS, Alejandro. *Cataluña desengañada*. Nàpols: Egidio Longo, 1646, fol. 67.

de l'entorn. En aquest temps de conflicte, també es veu alterat el tipus de text que s'escriu. En general, les obres tenen una extensió més reduïda, i s'abandonen els grans projectes d'escriure històries generals del Principat. La rapidesa amb què se succeeixen els esdeveniments polítics i militars comporta *de facto* que els textos hagin de ser molt més nombrosos, més breus, i siguin escrits amb un estil molt més àgil i dinàmic². A l'igual que els representants del cercle erudit de les dècades de 1620 i 1630, se segueix escrivint per legitimar els privilegis del Principat, però el lèxic esdevé molt més agressiu i contundent, de manera que tot allò que la generació de Corbera o Vila argumentava, tot sovint per la via del diàleg i el pacte, ara s'exigeix o bé es pren, i de la mateixa manera ho fan els partidaris de la causa profelipista. Malauradament, és evident que en temps de conflicte el diàleg disminueix i les tensions s'aguditzen. Pel que fa a la qüestió de la llengua, sembla ser que en aquest moment bona part dels historiadors i pamfletistes catalans opten per escriure en llengua castellana, amb una justificació prou clara: la llengua castellana té una major difusió que no pas la catalana. Tot i això, estudis de August Rafanell i Modest Prats semblen mostrar una certa recuperació del català en temps del conflicte³. En qualsevol cas, el que sembla clar és que precisament aquest període de conflicte és el que més ha cridat l'atenció dels historiadors, i també dels historiadors de la cultura i de la historiografia. Si bé és evident que el segle

---

² Cal pensar que només en la col·lecció dels fullets Bonsoms de la Biblioteca de Catalunya s'hi poden comptabilitzar més de 100 escrits de temàtica "polèmico-propagandística". Obviament, nosaltres ens hem limitat a analitzar aquells textos que per la seva temàtica i estructura podem considerar, tot i que qualsevol sistematització resulta difícil, com a estrictament històrics/historiogràfics.

³ BATLLORI, Miquel. *Records personals i últims escrits*. València: Tres i Quatre, Obra Completa, Vol. XIX, 2003, p. 363. Una opinió contrària a: RAFANELL, August. "Notes sobre la interferència lingüística en la literatura catalana del barroc", *El barroc català. Actes de les jornades celebrades a Girona els dies 17, 18 i 19 de desembre de 1987*. Barcelona: Quaderns Crema, 1989, p. 613; PRATS, Modest. "Nació i llengua: unes fites i una reflexió", *El nacionalisme català a la fi del segle XX. II Jornades*. Barcelona: La Magrana, 1989, p. 85.

XVII català malauradament ha conegut poques reedicions de les seves obres d'història, el període 1640-1652 és el que ha estat més treballat i difós, com ho mostren, entre d'altres, les reedicions de les obres de Gaspar Sala, Francesc Martí Viladamor, Josep Sarroca, Fr. Josep de Jesús Maria o Pasqual de Panno, a més de la coneguda i difosa aportació de Melo⁴. No cal oblidar, d'altra banda, les aportacions recents d'estudiosos a l'estudi de les teories polítiques del moment, com ho mostra la ingent quantitat de comunicacions presentades a la secció "Conflictes, revoltes i revolucions" del Cinquè Congrés d'Història Moderna de Catalunya celebrat el desembre de 2003.

Però en temps de guerra se segueix llegint. I és per aquest motiu que hem inclòs una breu aportació sobre la biblioteca del noble Ramon de Calders i de Ferran, prou representativa del que es llegia en els cercles de la noblesa catalana en temps de la Revolta dels Segadors.

9.2. LLEGIR EN TEMPS DE GUERRA: LA BIBLIOTECA DE RAMON DE CALDERS I DE FERRAN

9.2.1. Síntesi biogràfica de Ramon de Calders

Ramon de Calders i de Ferran (1586?-1653)⁵ era fill de Ramon de Calders i de Dionísia Gilabert. Va ser senyor de les baronies de Segur i de Pierola i cavaller de l'ordre de Calatrava (1643). Casat amb Teresa de Marimon, fou un noble amb càrrecs molt importants en el Consell de Cent i la Diputació (oïdor en el trienni 1621-1623). Elegit *Oïdor militar* de la Generalitat, va provocar un

---

⁴ Vegeu a la bibliografia final les referències bibliogràfiques concretes.

⁵ Sobre Calders, vegeu, ELLIOTT, John H. *La revolta catalana, 1598-1640: un estudi sobre la decadència d'Espanya*. Barcelona: Vicens-Vives/ Crítica, 1989; MOLAS, Pere. *Catalunya i la Casa d'Àustria*. Barcelona: Curial, 1996; FARGAS, Maria Adela. *Família i poder a Catalunya, 1516-1626: les estratègies de consolidació de la classe dirigent*. Barcelona: Fundació Noguera, 1997.

conflicte entre els diputats quan va intentar introduir un elevat nombre de parents en les bosses d'insaculació (1622)⁶. Va ser regent de la tresoreria de l'administració reial (1629-1639) i governador del Principat de Catalunya des del 1639. Quan va esclatar el conflicte de la Guerra dels Segadors (1640), es va posicionar en favor de la Monarquia Hispànica. Seguint les ordres del lloctinent, el comte de Santa Coloma, va organitzar la represàlia contra la població de Santa Coloma de Farners, al maig de 1640, vila que va ser saquejada i incendiada per les tropes castellanques. Després d'aquest fet, es va refugiar a Girona, i ja perdut el control de la revolta, va fugir a Blanes i posteriorment a Roses. Abandonà el país després del Corpus de Sang. Fugí a la cort de Madrid. Acusat de traïdoria, les institucions catalanes li van confiscar els seus béns, mentre a Madrid se'l nomenà conseller de guerra i cavaller de l'orde de Calatrava (1643). És, doncs, un personatge amb una trajectòria complexa i que encarna, segons Molas, algunes de les característiques i contradiccions de la noblesa catalana en referència al servei a la seva comunitat i a la Monarquia Hispànica⁷. Així doncs, si bé sembla evident, donada la trajectòria biogràfica de Calders, que la qüestió del protonacionalisme català hauria de matisar-se bastant, una anàlisi de les obres que posseïa demostra la presència inequívoca d'obres que mostren certs vectors identitaris claus de la cultura catalana del moment.

---

⁶ ELLIOTT, John H. *La revolta catalana...*, p. 125.

⁷ MOLAS, Pere. *Catalunya i la Casa d'Àustria*, p. 49.

9.2.2. La biblioteca de Ramon de Calders i de Ferran

En l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB) es conserva l'inventari amb la nòmina dels llibres que posseïa en el moment de la seva mort⁸. Sabem, a partir dels estudis d'Antonio Espino, que diverses obres de Setantí van ser adquirides per Calders en encant⁹. Aquest posseïa més de 280 llibres (exactament 289).

I bé, ¿quines obres posseïa (per tant, eren susceptibles de ser llegides) aquest noble català que va viure el conflicte de 1640? Bàsicament podem distingir una amplíssima presència de llibres d'història, dels quals ens n'ocuparem a continuació. En segon terme obres de religió (o de contingut moral). També títols de geografia i de teoria i reflexió política. Posteriorment, i en darrer terme, obres literàries (clàssics grecs i llatins; catalans i castellans) i alguns també de filosofia i lògica.

Sens dubte, la història és l'àmbit temàtic que més va interessar a aquest cavaller de l'ordre de Calatrava. Comencem per la història de Catalunya. Podem apreciar un interès considerable pel passat del Principat. Calders posseïa la *Crònica* de l'historiador gironí Ramon Muntaner, i també les *Conquestes i històries dels reis de Aragó i comtes de Barcelona* de Pere Tomic (1a ed: 1519), així com les *Chròniques d'Espanya* de l'historiador renaixentista Pere Miquel Carbonell, possiblement en la seva primera edició¹⁰, i la *Historia de los victoriosísimos antiguos Condes de Barcelona* del valencià Francisco Diago (1603). Sobre la Corona d'Aragó, trobem el clàssic de Jerónimo Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, així com diverses obres sobre el regnat dels

---

⁸ AHPB. Notari Dídac Vilaseca, *Llibre d'inventaris, 1635-1657*. Agraïm a Antonio Epino que ens hagi facilitat el text complet d'aquest inventari.

⁹ ESPINO LÓPEZ, Antonio. "La biblioteca de don Joaquim Setantí...", p. 47.

¹⁰ En l'inventari es fa constar que es tracta d'un llibre molt vell. La primera edició de l'obra de Carbonell és de 1546.

Reis Catòlics. Sobre la història d'Espanya, sembla interessar poc el conjunt de la monarquia, i en canvi trobem històries i biografies de personatges rellevants, com el *Epítome de la vida i hechos del invicto emperador Carlos Quinto* (1622) de Juan Antonio de Vera i Figueroa o bé una selecció de aforismes d'Antonio Pérez. El Nou Món es troba present en l'obra de Francisco López de Gomara *Historia General de las Indias i Nuevo Mundo* (1554). Major interès sembla despertar el conflicte de Flandes; l'obra de Bernardino de Mendoza, *Comentarios de lo sucedido en las guerras de los Países Bajos desde el año 1567 hasta el de 1577* (1592) i de Don Diego de Ibarra, *Las guerras de los Estados Baxos des del 1588 hasta el 1599* (1627) així ho testimonien. Trobem també la presència de l'Imperi Turc, a través de les obres de Juan d'Ochoa, *Coronica del Esforzado Príncipe y Capitán Jorge Castrioto. Rey de Epiro o Albania* (1597), de Vicente Roca, *Historia en la qual se trata del origen y guerras de los Turcos* (1555) o de Giovanni Tommaso, *Historia de la guerra entre turcos y persianos* (traduïda per Antonio Herrera, 1588). Espino aprecia un interès acusat cap a la història d'Itàlia (herència, sens dubte, de la situació cultural del segle XVI català¹¹), on destacarien les obres de Bernardino Corio, *Storia de Milano* (1554), de Marc' Antonio Coccio (Sabellico), *Història Veneciana* o la de Paolo Interiano, *Ristretto delle historii genovesi* (1551). A més, posseïa un plànol de la ciutat de Milà. La presència italiana és, sens dubte, inqüestionable, no només pel que fa a la història i geografia d'aquest país com en la d'autors. Així, trobem històries universals escrites per historiadors italians, com les de Giovanni Tarcagnola, *Delle Storie del Mondo* (1562 o 1598), Dionigi de Fano, *Delle istorie del mondo di Giovanni*

---

¹¹ ESPINO, Antonio. BETRÁN, José Luis., "La Historia Universal, de la Iglesia...", p. 489.

Tarchagnota... (1592) o la de Cesare Campana, *Della Historia del Mondo libri quattro* (1591 o 1602), al costat de la de l'espanyol Antonio d'Herrera Tordesillas (*Historia general del Mundo*, 1601). Finalment, Calders va sentir una gran atracció vers les narracions de caire militar (no en va es va forjar una carrera com militar, que es va veure àmpliament incrementada en esclatar el conflicte de 1640).

Ja hem dit que la presència d'obres de tipus religiós és molt considerable. A més d'un exemplar de la *Bíblia*, Calders posseïa diversos exemplars de la vida de Crist i de sants (per exemple, de Sant Felip Neri, de Sant Ramon o de Santa Teodora) i nombrosos llibres d'ètica i moral piadosa, com la *Guía de pecadores en la qual se trata copiosamente de las grandes riquezas y hermosuras de la virtud y del camino que se ha de lleuar para alcançarla* (1572) de fra Luis de Granada (1504-1588), i molts altres més¹². Aquesta destacada presència de la fe en les obres que posseïa Calders ens permet intuir que, sens dubte, la religió cristiana –i més concretament l'espiritualitat contrarreformatista- era un dels vectors identitaris més clarament identificables en la Catalunya del segle XVII.

Ocupem-nos ara del vessant estrictament literari de la biblioteca del noble. Sembla clara la presència dels clàssics (grecs i llatins). Calders sent atracció cap als clàssics –fet freqüent en l'època- i d'aquests sent interès per temàtiques bé distintes. Així, sobre història, predominen evidentment Tàcit (dos exemplars de les seves obres, un d'ells una selecció de *Aforismos*), Xenofont, Titus Livi, Appià Alexandrí i dos exemplars de les obres de Plutarc. Però no només la història escrita pels clàssics li interessa; també la seva literatura i una mica de la seva filosofia. Sobre la literatura, Calders posseïa les *Metamorfosis* d'Ovidi,

---

¹² Serveixin d'exemple, entre uns altres, títols com: *Sermons dels diumenges* d'Andreu Capsella, *Pobresa religiosa*, *Estímulo de la Deuoción del Carmen*, *Postrimerías del hombre*.

Virgili i Artemídor, autor de *La interpretació dels somnis*. Sobre filosofia, l'herència dels estoics sembla evident. Així, les *Epístoles* de Ciceró, les *Meditacions* de l'emperador Marc Aureli, el manual estoic de Epíctet en vers *Enquiridión*¹³ i l'obra de Boecio *De la consolació de la filosofia* formen un bloc compacte de filosofia estoica, molt habitual en l'època.

Calders també va sentir un cert interès cap a la literatura escrita catalana, castellana, italiana i portuguesa. De la primera, destaquem la presència del poeta Ausiàs March. De la segona, consten les obres del poeta barceloní Juan Boscán i de Garcilaso de la Vega, a més de l'obra més coneguda de Miguel de Cervantes, *Don Quijote de la Mancha*. La literatura italiana apareix en el nom de Francesco Petrarca, del que tenia dues obres. Finalment, la presència lusitana es constata en l'obra de Luís V. De Camões, *Los Lusíadas*.

Finalment, no falten les obres jurídiques i legals bàsiques en qualsevol biblioteca d'un noble polític. Així, les *Constitucions de Catalunya*, una recopilació de lleis antigues del comtat de Barcelona i altres obres de legislació militar, com els *Capítols de Cort del Stament militar de Sardenya en Caller* (1591), a més de diverses obres de reflexió política sobre el paper dels governants i prínceps, com l'obra de Juan de Torres, *Filosofia moral de Príncipes* (1598).

A manera de conclusió, podem afirmar que la biblioteca de Ramon de Calders constitueix un clar exemple de quina tipologia d'obres interessaven a determinats sectors de la noblesa catalana del temps de la Revolta dels Segadors: presència aclaparadora dels clàssics (en el seu vessant filosòfic, l'herència estoica constitueix tot un vector identitari; en la històrica, la presència

---

¹³ És probable, encara que no ho hem pogut corroborar, que es tractés de la versió en vers realitzada per Francisco de Quevedo en 1635.

tacitista és indiscutible), que es completa amb la presència d'obres d'índole religiosa o moral (sembla indiscutible, confirmant les anàlisis de Peña i d'Espino, la ràpida recepció i assimilació dels postulats tridentins) i amb un interès acusatíssim per la cultura italiana *in lato sensu*, ja siguin les obres dels seus historiadors, dels seus literats o dels seus teòrics sobre la política i l'art de governar. També, com hem vist, es percep un cert interès cap a la literatura catalana i castellana (i per descomptat la italiana).

9.2.3. Interessos preferents de la biblioteca de Calders

El gust per la història pretèrita de Catalunya, al costat d'un menor interès per la història de la Corona d'Aragó i/o d'Espanya (el que evidentment ens permet avançar en l'estudi dels vectors identitaris de la Catalunya de l'època) semblen indiscutibles. Aquest gust per la història de Catalunya es completa amb la presència de textos jurídics, polítics i legals.

Un altre vector identitari és la presència de la cultura italiana. Itàlia és, *de facto*, la porta a Europa. No deixa de cridar l'atenció l'escassa presència del Nou Món. A pesar d'haver trobat algunes obres de temàtica indiana, semblen preocupar (i per tant interessar) més els conflictes de Flandes o la presència dels Turcs.

Finalment, la presència dels clàssics. Podem afirmar que certament en la cosmovisió de Calders el llegat clàssic juga un paper clau, ja sigui en la seva presència literària (Ovidi, Virgili), historiogràfica (Tàcit en primer lloc, seguit per Xenofont, Titus Livi, Plutarc, etc), o filosòfica (el pes aclaparador de l'herència estoica, a saber: Marc Aureli, Epíctet, Ciceró, Boeci).

En suma, elements culturals variats, barreja d'herència clàssica (tacitisme, estoïcisme) i de regust italianizant (en tots els sentits), amb un acusat interès pels temps pretèrits de Catalunya.

9.3. GASPÀR SALA I FRANCESC MARTÍ VILADAMOR, ELS AUTORS MÉS REPRESENTATIUS DE LA DEFENSA DELS INTERESSOS DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA EN EL CONFLICTE DELS SEGADORS

9.3.1. Gaspar Sala Berart (1600?-1670)

Gaspar Sala nasqué a Bujaraloz i professà com a augustinia a Saragossa el 1622¹⁴. De pares catalans, en els primers anys de la dècada de 1630 s'establí al Principat. Des dels primers moments de la Revolta, es posicionà decididament en favor de la Generalitat. Pronuncià el sermó fúnebre a la mort de Pau Claris, en el qual lloa la humilitat del barceloní en termes farcits de la retòrica de l'època:

“affirmaua, y juraua, que quando se le ofreciese premio alguno, por alto que fuesse, no lo hauia de aceptar de ninguna suerte; porque nadie pudiesse llegar a pensar, que lo que hauia hecho tenia tanto de vtil para si, como de interes para su Patria, y que el mayor premio que pretendia en todo, era la opinión de hauer procedido sin interes alguno. O concepto de integridad nunca vista! O razon candida nunca ohida! O clausula Cristianísima jamas placticada! (...) El Cielo (señores) està aplaudiendo estas lagrimas, pues pareciendole pocas las nuestras, y cortos los lutos, en perdida tan gra(n)de, las nuues como lutos cubre(n) lo alegre del Cielo, y como ojos destilando agua ayudan a llorar a Cataluña su hijo preclaro, lloviendo todo el dia que le enterramos.”¹⁵

---

¹⁴ Sobre Gaspar Sala, vegeu sobretot: VILLANUEVA, Jesús. *Política y discurso histórico...*, p. 112-116, 172-173; del mateix autor, la veu dedicada a Sala en en *Diccionari d'historiografia catalana* (p. 1050-1051) i la introducció a càrrec de Simon i Neumann a l'edició facsímil de la *Proclamación católica*.

¹⁵ SALA I BERART, Gaspar. *Lágrimas catalanas al entierro y obsequias del Illustre Deputado Ecclesiastico de Cataluña, Pablo Claris*. Barcelona: Gabriel Nogués, 1641. Entre la sèrie de textos dedicats a la mort de Pau Claris, cal destacar, entre molts d'altres, el de l'escriptor Francesc Fontanella (*Occident, eclipse, obscurdat, funeral. Aurora, claredat. Belleza, gloriosa, al sol, lluna y estela radiant de la esfera, del epicicle, del firmament de Cathalunya. Panegírica alabança (...) de (...) Pau Claris*. Barcelona: Gabriel Nogués, 1641) i la dècima anònima (F. Bon. 6198): “Quant Deu la ambicio desterra/ Mor aquell, que se es saluat/ En lo golf de vanitat./

En qualsevol cas, Sala és conegut sobretot per la seva *Proclamación Católica a la Magestad Piadosa de Filipe el Grande* (publicada a mitjans d'octubre del 1640)¹⁶, el text que sens dubte fou més important en el moment d'iniciar-se la revolta dels Segadors. Respon a una sol·licitud dels consellers de la ciutat de Barcelona que pretenia que Felip IV reconduís la pèssima política d'Olivares envers el Principat. Un dels aspectes interessants a destacar és, doncs, el de la relació entre autor i poder. La història es posa al servei d'una determinada causa política, i el poder exerceix, com és ben sabut, de *ensor et sponsor* de l'obra històrica, o sia, que no es pot menystenir el paper que jugà la censura en aquest procés. Els consellers de Barcelona van assumir les despeses de les edicions de l'obra: unes 1000 lliures per als impressors i al voltant de 700 lliures en concepte de paper, a més d'altres despeses (enviament dels exemplars)¹⁷. No cal insistir en l'àmplia difusió del text, al voltant d'uns 8000 exemplars.

Es tracta d'un llibre raonablement breu (135 pàgines) del qual ens interessa destacar bàsicament dos aspectes: la visió de la història del Principat que el frare volgué mostrar i la imatge pèssima que es pretén oferir de la política duta a terme pel Comte-Duc Olivares, motiu pel qual es fonamenta la revolta dels catalans, i que provocà la indignació del bàndol castellà, de manera que la Inquisició madrilenya la segrestà, però no pogué evitar que es traduís al francès, l'holandès i que se'n fes una edició a Lisboa.

Glorios jau en la terra/ Quant lo auar pena(n)t se enterra./ A la sepultura và/ Quant la vinya vuy està/ Ab tants perills sens Señor./ Que es la causa do(n)chs que mor ?/ Es engany: sempre viurà”.

¹⁶ SALA, Gaspar. *Proclamación Católica a la Magestad Piadosa de Filipe el Grande rey de las Españas y emperador de las Indias, nuestro señor. Los conselleres y Consejo de Ciento de la ciudad de Barcelona*. Barcelona: S y J. Matevad, 1640. L'obra ha estat reeditada (edició facsímil) amb un estudi a càrrec d'A. Simon i K. Neumann (Barcelona: Base, 2003).

¹⁷ SIMON, Antoni. i NEUMANN, Karsten. “Estudi introductori” a SALA, Gaspar, *Proclamación Católica...*, p. 29-30.

Pel que fa al primer aspecte, Sala no resulta gens novel·lós, i pretén presentar els fets més destacats de la història del Principat, tot ressaltant el caràcter autosuficient de la seva comunitat d'habitants. Tal i com apunta Villanueva¹⁸, en aquest sentit l'anàlisi de Sala és força tòpic, i destaca les virtuts tradicionals de fidelitat envers el monarca, la religiositat i el valor militar. Tot plegat, presidit per una interpretació teleològica de la història, en la qual Déu intervé activament en el curs dels esdeveniments:

*“Y porque las fuerças y castillos grandes requieren muchos soldados para su guarnición, hizo Dios este Principado muy poblado de gente”.*¹⁹

Sala, no podem oblidar-ho mai, escriu en temps de guerra. Per aquest motiu, és interessant destacar que el nostre autor posa la història al servei de la seva causa, de vegades falsejant l'aproximació al passat, de manera que no dubta en ocultar una part de les seves fonts per tal de mostrar la versió dels fets que més li interessa, com fa amb els fragments de la *Vita Hludiwici* de l'autor anònim conegut com l'Astrònom, en els aspectes que parlen de la reconquesta de Barcelona a inicis del segle IX²⁰.

Pel que fa a Olivares i la seva política, les crítiques de Sala són rotundes i contundents. S'acusa al *valido* d'haver acabat amb la tradició del govern a Espanya, tot utilitzant “*medios impíos y escandalosos*”²¹. La política volguda per Olivares, segons Sala, no ha deixat més oportunitat als catalans que rebel·lar-se contra l'autoritarisme i les ambicions absolutistes del polític castellà. Les tropes

---

¹⁸ VILLANUEVA, Jesús. *Los orígenes carolingios de Cataluña en la historiografía y el pensamiento político del siglo XVII*. Barcelona: UAB, 1994 (Treball d'investigació), p. 72 i ss.

¹⁹ SALA, Gaspar. *Proclamación Católica...*, cap. XIII.

²⁰ VILLANUEVA, Jesús. *Los orígenes carolingios de Cataluña...*, p. 75.

²¹ SALA, Gaspar. *Proclamación Católica...*, p. 124.

d'Olivares són acusades d'haver comés sacrilegis envers les imatges sagrades i els temples religiosos del Principat,

“Quemaron al fin los soldados de vuestra majestad ¡oh, qué dolor! No solo altares, imágenes y templos, pero redujeron á carbón y ceniza ¡oh sacrilegio horrible! Las formas reservadas, á quien estaba realmente unido y en ellas existente, el Hijo del eterno Padre (...) las pilas bautismales quedaron hechas pedazos, y últimamente las sacrosantas hostias consagradas, reservadas en una cajuela de plata, después del incendio se hallaron del todo consumidas y quemadas, como consta de la visura y relacion que se hizo al Obispo por las dignidades, canónigos y superiores de los conventos”²².

És per aquests motius que els catalans s'han revoltat, per recuperar la seva dignitat com a poble i per fer veure al seu monarca que és ell el qui ha d'impartir justícia, i no pas un dels seus “criados”. En un fragment prou exemplificador i significatiu de la cosmovisió i mentalitat de l'Antic Règim, Sala compara la justícia del monarca amb la del pare pietós però ahora sever, i aprofita per mostrar les seves crítiques envers Olivares:

“Que vuestra majestad, Señor, tomara en la mano el azote, no recelara tanto Cataluña, porque es vuestra majestad nuestro padre y señor; pero disponiendo el castigo dos ministros, crece con el miedo el enojo. Cuando el padre castiga al hijo, aunque llora, se enmienda; pero si le azota el criado, le irrita y le enoja; porque del padre no presume odio como del criado. Estos azotes, Señor, no saben á la mano piadosa de vuestra majestad, sino á otra mano; porque no hay padre que quiera á su hijo muerto, sino ajustado á su gusto”²³.

Sala reitera els seus plantejaments a l'obra *Secrets públics. Pedra de toc de les intencions de l'enemic, i llum de la veritat* (1640), on referma la visió negativa de les tropes castellanes citant Bartolomé de las Casas, bisbe de Chiapas, que

---

²² SALA, Gaspar. *Proclamación Católica...*, cap. V. Els afers relacionats amb la religiositat i la pietat popular lògicament tingueren una gran importància en el conflicte de 1640. Vegeu, entre d'altres: SIMON I TARRÉS, Antoni. “Un ‘alboroto católico’: el factor religiós en la revolució catalana de 1640” a *Pedralbes. Revista d'Història Moderna* 23-II (2003), p. 123-146.

²³ SALA, Gaspar. *Proclamación Católica...*, cap. XXXVII.

defineix els castellans com “lo infern”²⁴. L’objectiu d’aquest breu pamflet és ben clar:

“La intenció d’aquest paper és informar a tots los catalans, hòmens i dones, vells i minyons, de la veritat dels negocis, per a què puguen discernir la veritat dels enganys. I no obstant que les cartes estiguen en llengua castellana, se deduiran en catala traduint-les ab tota fidelitat, paraula per paraula, com ho coneixeran los que les oïren llegir en les Juntes de Braços”²⁵.

Finalment, cal destacar també en el sermó que predicà en la diada de Sant Jordi del 1641, titulat *Sermó chronològich del illustre màrtir y patró inclyt de Catalunya sant Jordi*, tot posicionant-se en favor dels francesos.

9.3.2. Francesc Martí Viladamor (1616-1687)

Francesc Martí Viladamor nasqué a Puiggerdà el 1616²⁶. Procedent d’una família de juristes i homes de lleis, el 1634 es doctorà en lleis a l’Estudi General de Barcelona. L’any 1646 fou enviat a les negociacions de la pau de Münster coma representant de la Diputació i el Consell de Cent. En qualsevol cas, el seu posicionament radicalment profrancès li comportà la destitució del càrrec, de manera que Martí Viladamor hagué d’emprendre, ideològicament parlant, un camí sense retorn. Acusat de malversació de fons, un cop hagué finalitzat el conflicte armat, l’any 1652 s’exilià al Rosselló, on gaudí de càrrecs rellevants en el Consell Sobirà del Rosselló. Finalment, morí als 71 anys d’edat al Rosselló,

---

²⁴ *Escrips polítics del segle XVII, tom II. Secrets Públics, de Gaspar Sala, i altres textos*. Vic: Eumo, 1995, p. 34.

²⁵ *Escrips polítics del segle XVII, tom II. Secrets Públics, de Gaspar Sala...*, p. 24-25.

²⁶ Sobre Martí Viladamor, vegeu: ANTÓN, J. JIMÉNEZ, M. “Francisco Martí y Viladamor: un profrancés durante la guerra dels Segadors” a *Manuscrits* 9 (1991), p. 289-304; la introducció a càrrec de Xavier Torres de la *Noticia Universal de Cataluña*; VILLANUEVA, Jesús. *Política y discurso histórico...*, p. 116-124, 173-174; del mateix autor, la veu dedicada a Sala en en *Diccionari d’historiografia catalana* (p. 779-780).

tot llegant la plaça d'advocat general del Consell rossellonès al seu fill, de nom Josep.

Francesc Martí Viladamor fou un dels principals ideòlegs de la revolta de 1640, i el desembre d'aquell mateix any publicà la *Noticia Universal de Cataluña*, escrit de caire erudit²⁷ en el qual legitimava el comportament dels catalans²⁸. La publicació d'aquesta obra li valgué el nomenament com a advocat fiscal de la batllia general de Catalunya. A l'igual que en la *Proclamación, Católica* de Sala, les institucions catalanes es feren càrrec de les despeses de la impressió, alhora que el Consell de Cent creà una comissió de quatre persones que s'ocuparen de revisar el text definitiu i hi feren algunes esmenes²⁹. Es tracta d'un text articulat en 24 capítols, en els quals es fa referència al gloriós passat de Catalunya, tot vindicant la catolicitat dels seus habitants i les virtuts del territori (caps. I-III). En un fragment tòpic, se'ns recorda:

*“El Principado pues de Cataluña y Condados de Rossellón y Cerdaña, constituyen en una provincia un pequeño mundo, donde lo apazible de su sitio, lo suave de su clima, lo rico de sus opulencias, lo proceloso de sus mares, lo rápido de sus ríos, lo sonoro de sus fuentes, lo dulce de sus aguas, lo templado de sus ayres, lo encumbrado de sus cerros, montes y laderas, el parto de sus minas, la amenidad de selvas, la abundancia de frutos, la diversidad de flores, la muchedumbre de varios animales, la disposición de sus habitantes, la solercia de ingenios, la fineza de entendimientos, el valor y limpieza de su sangre, el culto de la religión, el zelo de la fe, la observancia de las leyes, la rectitud de su política, la admiración de sus edificios, la variedad de sus excelencias, y sobre todo el inestimable tesoro y más feliz posesión de tantos y tan admirables cuerpos santos, como siempre ha gozado y gozará, a un mismo tiempo quando publican a tan ilustre provincia”.*³⁰

---

²⁷ Xavier Torres (p. 26-27) ha analitzat les referències bibliogràfiques emprades per Martí Viladamor, on sobresurten Zurita, Garibay, Diago i Pineda. Tal i com ha escrit aquest autor, crida l'atenció el poc pes de les obres d'Andreu Bosch, Pujades, Escolano i Calça, així com que no apareixen citats autoritats com Carbonell, Tomic, Turell o Tarafa, i sí autors de l'àmbit jurídic local (Mieres, Marquilles, Ferrer, Callís, Oliba, els *Usatges* o les *Constitucions* de 1588).

²⁸ Reeditada el 1995 (Eumo, Vic), a cura de Xavier Torres i Sans.

²⁹ Cfr. RUBÍ, Basili de. *Les cortes generals de Pau Claris*. Barcelona: Fundació Vives Casajuana, 1976, p. 122 nota 18. Cal destacar que l'obra conegué una àmplia difusió (uns 3000 exemplars).

³⁰ *Escrits polítics del segle XVII, tom I. Noticia Universal de Cataluña, de Francesc Martí Viladamor*. (Ed. de Xavier Torres). Vic: Eumo, 1995, p. 33.

D'altra banda, es fa menció al caràcter electiu de la seva monarquia (caps. IV-XI), fent referència a la pèssima política duta a terme per Olivares (caps. XII-XIII i XX-XXI) i el comportament de les tropes castellanques al Principat (caps. XV-XVI). Tots aquests esdeveniments legitimen l'actitud dels catalans (caps. XIV i XVII-XX). En paraules de Martí Viladamor,

“Sufrió Cataluña con el rompimiento de todas sus leyes y privilegios la mayor tentación que pudiera padecer, porque los catalanes, como dize Botero, en la observancia y guardia de sus fueros son escrupulosos y mirados, son zelosísimos de sus patrias, leyes e institutos, verificándose en ello lo que San Gregorio Nazianzeno dize y la Iglesia canta, que son dignos de ser honrados de todos, aquellos que por las leyes e institutos de su patria, se muestran fuertes y constantes”.³¹

Finalment (cal tenir present que es tracta d'un text escrit a inicis del conflicte), en els darrers capítols de l'obra es pretén cercar una certa conciliació amb Felip IV, tot advertint que, si no es produeix un canvi en la seva política, els catalans se sentiran legitimats per canviar de dinastia regnant.

Pel que fa a la tria de la llengua, Martí Viladamor opta sense embuts per la castellana ja que considera que té major difusió que la catalana. Heus ací el conegut fragment en qüestió:

“Y para que lo afectado de éste supla la sencillez del catalán idioma, evocando su universal jurisdicción al más desabrido pecho, dexo industrioso por remissa la lengua de mi querida nación y hurto lícitamente al enemigo la suya, no para destemplan los filos de su harto destemplado corte, sino para que la misma que persigue falsa, defienda verdadera y juntamente esplaye las plumas de mi corazón, propiedad que mi naturaleza nueva nunca ha comunicado a vanidades de la lengua sino a eficacias de las manos, pero tal vez el publicar la ejecución, aunque sirve de aviso al contrario, despide sus temeridades”.³²

L'advocat puigcerdanenc escriví d'altres escrits, generalment més breus, en els quals anà decantant-se decididament en favor la monarquia francesa. Sens dubte, en aquest sentit un dels més representatius és *Cataluña en Francia*,

---

³¹ *Escrits polítics del segle XVII, tom I. Noticia Universal de Cataluña...*, p. 91.

³² *Escrits polítics del segle XVII, tom I. Noticia Universal de Cataluña...*, p. 31-32.

Castilla sin Cataluña, y Francia contra Castilla. Panegírico glorioso al christianíssimo monarca Luis XIII el Justo (1641)³³. Es tracta ja d'un escrit de guerra, de títol prou explícit, en el qual Martí Viladamor legitima i lloa la monarquia francesa. Els elogis envers la figura del monarca francès són sens dubte grandiloqüents, i no ho són menys els dedicats al país, que ha de veure's engrandit amb la incorporació del Principat:

“Es Cataluña feliz, pero dichosa es (SIRE) Francia. Sin Francia Cataluña, aunque innumerables excele(n)cias goza, tiene limites el genero de su inmensidad. Fncia sin Cataluña, aunque infinitas glorias tiene, tienen terminos sus glorias. Pero cataluña en Francia, es vn compuesto admirable: agora a mas altos pensamientos aspira Cataluña: agora aspira Francia a mas altos pensamientos. Esto es (SIRE) Cataluña en Francia”.³⁴

Així, de la mateixa manera, els comentaris dedicats a Castella (“soberuio coraçon de España”) i els seus representants són sens dubte eminentment crítics i vexatoris, fins arribar a l'extrem d'afirmar:

“Està Cataluña destruyda, y apretada por las vexaciones y tyrantias de Castilla, si no sirue quanto quiere, el amor lo llora, aunque la necesidad lo dispone: corran los tiempos, cessen sus inclemencias, que fertil es Cataluña, y sobre todo agradecida. Prosigan agora (SIRE) las Catholicas armas de Francia contra las tyranas de Castilla, que esta(n)do Castilla sin Cataluña, y ésta en Francia tan vnida, Francia contra Castilla es valor co(n)tra couardia (...). Viua pues Cataluña en Francia. Muera Castilla sin Cataluña. Y vença Fra(n)cía contra Castilla. Alarma Catalanos alarma. Franceses alarma alarma”.³⁵

Sigui com sigui, l'aposta més radical de Martí Viladamor la trobem en un text escrit en llatí, el *Praesidium inexpugnabile Principatus Cataloniae* publicada l'any 1644³⁶. En aquesta obra es defensa, entre d'altres, l'existència d'un règim

---

³³ MARTÍ VILADAMOR, Francesc. *Cataluña en Francia, Castilla sin Cataluña, y Francia contra Castilla. Panegírico glorioso al christianíssimo monarca Luis XIII el Justo*. Barcelona: Lorenço Deu, 1641.

³⁴ MARTÍ VILADAMOR, Francesc. *Cataluña en Francia...*, p. 4.

³⁵ MARTÍ VILADAMOR, Francesc. *Cataluña en Francia...*, p. 16-17.

³⁶ MARTÍ VILADAMOR, Francesc. *Praesidium inexpugnabile Principatus Cataloniae, pro iure eligendi Christianissimum monarcham*. Barcelona: Sebastià Cormellas, 1644.

polític electiu i també es decanta en favor del dret de resistència basat en la defensa del tiranicidi³⁷.

9.4. ALTRES AUTORS (JOSEP SARROCA, FRANCESC FORNÉS, FR. JOSEP DE JESÚS MARIA) I OBRES QUE DEFENSEN ELS INTERESSOS DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA. L'APOSTA FRANCESA

A partir de la revolta de 1640, una part dels historiadors catalans es decantaren en favor dels interessos de la Generalitat de Catalunya quan aquesta institució es va posicionar sota la protecció de la monarquia francesa. Sota l'empara intel·lectual del visitador, historiador i posteriorment virrei Pierre de Marca s'acolliren autors com Francesc Fornés, Dídac Montfar, Josep Jeroni Besora o Joan Lluís de Montcada. A grans trets es tracta d'una sèrie d'obres escrites en un context bèl·lic, fortament exaltades i apassionades, en les quals es volgué cercar proves documentals i també justificacions històriques dels drets que tradicionalment tenien els monarques francesos sobre Catalunya arran dels temps de l'imperi carolingi³⁸. La tesi més elaborada correspon a Joan Lluís de Montcada (1585?-1653), que en els seus *Annales Cathaloniae* vinculava la relació amb França a partir de la conquesta dels francs i de la lliure entrega dels catalans³⁹. Vegem alguns dels autors més representatius de la defensa dels interessos de la Generalitat en aquest període profrancès.

---

³⁷ SIMON I TARRÉS, Antoni. *Els orígens ideològics...*, p. 176 i ss.

³⁸ Jesús Villanueva és l'especialista que ha tractat amb més deteniment aquesta qüestió. Vegeu, entre d'altres: "Intentos franceses de legitimación de la anexión de Cataluña tras la revuelta de 1640: de Richelieu a Mazzarino" a *Pedralbes. Revista d'història moderna* 18-II (1998), p. 135-144; *Política y discurso histórico...*, p. 157-187.

³⁹ MONTCADA, Joan Lluís de. *Annales Cathaloniae*. AHCB, ms. B-185 (inclou el període 700-1277); BC, ms. 495-496 (inclou el període 1278-1405).

9.4.1. Josep Sarroca

A continuació analitzarem alguns dels textos més representatius de tots els que es generaren a partir de la Revolta de 1640. Començarem per Josep Sarroca i la seva *Política del comte d'Olivares. Contrapolítica de Cathaluña y Barcelona. Contraverí al verí que perdía lo Principat català (1641)*⁴⁰. Tal i com ens diu el mateix Sarroca (del qual només se sap que era doctor en teologia), el seu text és la crònica d'uns esdeveniments limitats en el temps (1 gener 1640- 18 maig 1641), en el qual l'autor, a més de narrar els esdeveniments més destacats, òbviament dóna la seva opinió sobre els fets més trascendents segons el seu punt de vista. Pel que fa a la seva estructura, l'obra es divideix en dues parts ben diferenciades. En primer lloc, una argumentació de caire teòric sobre la política aplicada per Olivares (un dels "polítichs maquiavellos"), que ha fet necessària, segons Sarroca, l'aparició d'una contrapolítica catalana. Dividida en vuit capítols, es prenen una sèrie de màximes de la *Política* d'Aristòtil destacades per Sant Tomàs d'Aquino i es reflexiona sobre la interpretació i aplicació que n'ha fet Olivares. Sarroca també utilitza un dels fragments dels *Problemes* de l'Estagirita per reflexionar sobre l'ànima, fet que confirma la importància del llegat aristotèlic en el segle XVII català. Es tracta, sens dubte, d'un fragment que s'inclou perfectament en els trets característics d'allò que s'entén com estil (i cosmovisió) del Barroc:

“És l' enteniment humà un mar inquiet i revoltós, a ont tal vegada apar que no es troba fondo. No perquè no sia apeable, sinó perquè les mateixes ones no deixen, als que fluctuen en ell, que l'apeen. Consistent en açò la reputació major que com a propri intent grangeen. Però com sempre, ab encontrats vents d'afectes navega, molts d'imaginar-se molt entesos vénen a no entendre's, entenent que tot ho entenen. Que és lo que digué Cristo als escribes: si fosseu cegos no tindríeu pecat, però ara que dieu que hi veieu,

---

⁴⁰ Barcelona: Jaume Romeu, 1641. F. Bon. 118. Publicat recentment a: *Escrits polítics del segle XVII, tom II. Secrets Públics, de Gaspar Sala, i altres textos*. Vic: Eumo, 1995, p. 55-135.

vostron pecat resta. Allò donà a entendre Aristoteles en los *Problemes* quan digué: lo ànimo que sobradament se mou no pot entendre's a si mateix. I esta és la raó, prossegueix, perquè los que obren atropelladament vénen a ser furiosos o locos. No sé si seria esta la raó perquè algun[s] de malíssim enteniment se tenen per divinos en lo obrar, que com se atropellen no es coneixen”.⁴¹

En segon lloc, tenim la “narració breu de tots los successos”, que ocupa dues terceres parts del total de la seva obra. Segons Eva Serra⁴², es tracta de la part més interessant de l'escrit, ja que aporta informació de gran interès per conèixer els esdeveniments succeïts i alhora és un escrit menys passional que el de Gaspar Sala. Tot i així, cal recordar-ho, és un text de temps de guerra i, malgrat que Sarroca pretén cercar una suposada objectivitat, òbviament es decanta en favor dels partidaris de la Generalitat, tot legitimant la seva actitud.

9.4.2. Francesc Fornés

El franciscà Francesc Fornés representa, segurament, el prototipus d'autor més clarament *afrancesat*⁴³. És el responsable d'un text eminentment erudit en què legitima de forma contundent la separació de Catalunya. Estem davant d'una obra breu (24 pàgs), curulla de notes a peu de pàgina que demostrin els seus plantejaments. *La catalana verdad contra la emulacion* (1643)⁴⁴ és un escrit que combina elements jurídics amb argumentacions de caire històric. Així, i aquesta és la tesi principal de l'obra, es dediquen força esforços a argumentar “*Que el Rey de Francia Luis el lusto, fue verdaderamente electo por los*

---

⁴¹ *Escrits polítics del segle XVII, tom II*, p. 60.

⁴² *Escrits polítics del segle XVII, tom II*, p. 12.

⁴³ L'anacronisme resulta evident, però ens pot ajudar a contextualitzar amb més precisió el context i pensament de l'autor. Sobre Fornés, vegeu: VILLANUEVA, Jesús. *Política y discurso histórico...*, p. 120.

⁴⁴ FORNÉS, Francisco. *La catalana verdad contra la emulacion*. Barcelona: G. Nogués, 1643, p. 3-4.

*Catalanes sin de(s)uiar vn punto de las leyes, ni Justicia*⁴⁵, tot mencionant les anteriors “eleccions” de Sunifred del 967 i Ramon Berenguer el 1084. Vegem com s’argumenta la primera:

*“deuo, y estoy obligado à responder. Y quanto a lo primero que dize, que no se hallarà, que en otra ocasi3n, fuera de aquella, en tiempo de Carlos Magno y Luis Pio, los Catalanes ayan hecho otra eleccion. Respondo, que es engaño manifesto pues hallamos, y mostrare como en el año del Saluador de 967 muerto de una cayda (estando en el Monasterio de San Miguel de Cuxan) el Conde Seniofredo, dizen todos los Historiadores que juntados los Catalanes, en estado, 3 diera, no obstante que del difunto Co(n)de quedaua(n) hermanos, como eran, el Conde Oliba Cabreta, Miron, y otros, a los quales, si se hauia de guardar la sucesi3n de sangre les pertenecia el Condado de Barcelona, es cierto que ninguno dellos le sucedió, antes bien los vasallos nombraron y eligieron Señor soberano de todo el Principado y sus Condados al Conde Borrell, como hermano del difunto, y dieron repulça à Oliba, à Miron, y a los demas hermanos”*⁴⁶.

D’altra banda, també s’argumenta que l’elecció de Carlemany i Lluís el Pietós “*fue según derecho*”. En definitiva, el pensament polític de Fornés representa el moment àlgid d’apropament a França, moment que sens dubte obrí nous camins de recerca per a la historiografia catalana del període, com bé ha apuntat Villanueva⁴⁷.

9.4.3. Fr. Josep de Jesús Maria i el seu Sermó (1643)

Estem davant d’un autor de difícil identificació⁴⁸ que el 1643 pronuncià l’homilia en record dels morts per Catalunya. Òbviament, les referències bíbliques són molt abundants, però potser encara és més significatiu el sentiment d’enaltiment del principat de Catalunya. El text regalima un amor a la pàtria sens dubte molt considerable, que es completa amb la justificació del

---

⁴⁵ FORNÉS, Francisco. *La catalana verdad...*, p. 10.

⁴⁶ FORNÉS, Francisco. *La catalana verdad...*, p. 11.

⁴⁷ VILLANUEVA, Jesús. *Los orígenes carolingios de Cataluña...*, p. 118.

⁴⁸ Segons Serra, podria ser Josep de Jesús Maria (Pont), prior de Perpinyà. Vegeu sobre aquesta qüestió: *Escrits polítics del segle XVII, tom II*, p. 21.

comportament dels catalans en el conflicte armat. D'altra banda, es reiteren els habituals tòpics que defineixen Catalunya, com és la religiositat i fermesa en la defensa de la fe catòlica, constatable en la celebració de concilis i el tribunal de la Inquisició:

“Esta província fou la primera d'Espanya que rebé esta santa Fe. Pus és opinió de molts doctors, i molt corrent, que sant Pau, quan vingué a Espanya, entra per la part de Rosselló a ont comença lo fruit de sa predicació i a ont foren los primers que batejaren. I per la divina misericòrdia, resta tan ben arraelada esta fe en los catalans que ab 1.600 anys no ha faltat en Catalunya un punt. No obstant les extraordinàries persecucions de diferents infels que la subjectaven, sempre los catalans guardaren salva la professió catòlica. Per lo qual l'honra Déu nostre Senyor, en assentar a Catalunya los dos primers baluards d' aquesta santa fe: lo primer en Coplliure a ont se celebra lo primer Concili que s'és celebrat en tota Espanya, en el qual assistí personalment lo gran emperador Constantino Magno ab sa mare santa Elena i ab son fill Constant, any 338 en la ciutat d'Il·liberes que avui és Coplliure. Lo altre baluard primer d'Espanya se funda en esta insigne ciutat de Barcelona, pus en ella se fundà la primera casa i primer Tribunal del sant Ofici de la Inquisició. De manera que, com los sagrats Concilis i lo Tribunal de la santa Inquisició sien los baluards més forts per defensa de nostra santa fe, i los més inexpugnables, d'aquí és que, a ont primer se plantà lo sagrat Evangeli, que és lo primer fonament d'ella, aquí s'havien d'assentar los baluards també primers i aquí s'havia de conservar sempre, per a exemple de les demés nacions que, a imitació de Catalunya, la professaren”⁴⁹.

És, doncs, una mostra de com un sector del clergat català es posicionà decididament en favor de la Generalitat i l'apropament envers la causa profrancesa. Sens dubte, un exemple clar de com s'escriu història en temps de guerra. Es constata nítidament que la historiografia del moment es decantà vers una claríssima politització, en la qual s'hi barrejaren explícitament aspectes polítics, religiosos i històrics.

---

⁴⁹ *Escrits polítics del segle XVII, tom II*, p. 148-149.

9.4.4. La Comparació de Cathalunya ab Troya (1641)

De la gran quantitat de textos breus, apologètics de la causa de la Generalitat, hem volgut destacar la *Comparació de Cathalunya ab Troya* (1641)⁵⁰, sobretot perquè és una mostra clara de la presència d'elements de la cultura i la història de la Grècia clàssica, que també trobem presents en la revolta de La Fronda francesa⁵¹. És un poema estructurat en versos decasíl·labs de rima consonant, presentat en forma de tirallonga. Des dels primers versos s'estableix la comparació entre el Principat i Troia ("Te vull anar dient que Cathalunya,/ De ser vn altra Troya, no se allunya./ Los sucesos veuràs de aquella propia,/ Que son del Principat, sino la copia")⁵². El narrador omniscient es dol dels recels que els polítics castellans tenen envers el Principat ("Encara que en son cor, jo entench que a estona,/ que tenien rancor ab Barcelona./ Sobre que, ni perque, jo no·u atino:/ y es molt llarch de contar, al que imagino"⁵³) i no dubta en titllar els castellans de "la gent més perra", així com Olivares, que és definit com "imfame"⁵⁴. Finalment, estableix una comparació entre la Monarquia Hispànica i una tel·la, i afirma que el mal estat d'Espanya és comparable amb una teranyina, de tal sort que gairebé ja només queden els fils de Castella, ja que la manca de diàleg ha trencat la resta dels fils de la tel·la:

"Puix a fer que ere gran la del de España,
mes no veus tu, que es estat tela de aranya.
Segons axò se hauran trencat fils della?
casi te sols la trama de Castella.
Com se trenquen tants fils tots a la vna?
per texir massa fort, es veu comuna".⁵⁵

---

⁵⁰ *Comparacio de Cathalunya ab Troya*. Barcelona: Jaume Romeu, 1641, 4 fols.

⁵¹ Vegeu sobre aquesta qüestió l'apartat 8.6. del present treball.

⁵² *Comparacio de Cathalunya ab Troya*, fol. 1r.

⁵³ *Comparacio de Cathalunya ab Troya*, fol. 2r.

⁵⁴ *Comparacio de Cathalunya ab Troya*, fol. 3r.

⁵⁵ *Comparacio de Cathalunya ab Troya*, fol. 3v.

En suma, la *Comparació de Cathalunya ab Troya* és un exemple clar de com la poesia popular (si bé hi sovintegen referències cultes) ens pot ajudar a entendre el posicionament polític i com s'escrivia poesia de marcat caràcter polític i ideològic al llarg de la Guerra dels Segadors.

9.5. ELS AUTORS PROFELIPISTES: JOSÉ PELLICER (1602-1679), GABRIEL AGUSTÍ RIUS (s.XVI-1649), ALEXANDRE ROS (1598-1656), FRANCESC PASQUAL DE PANNÓ (1622-?) I FABRICI PONS DE CASTELLVÍ (s.XVII?- 1672)

9.5.1. José Pellicer de Ossau y de Salas-Tovar (1602-1679)

José Pellicer fou un cronista, genealogista i polígraf aragonès⁵⁶. Al llarg de la seva vida gaudí de diversos càrrecs de la monarquia (cronista de Castella, cronista d'Aragó, cronista major del rei) i com a genealogista sovint falsejà les dades obtingudes, fet que d'altra banda, era prou habitual a l'època⁵⁷. Pel que respecta a la nostra recerca, ens interessa sobretot centrar-nos en la *Idea del principado de Cataluña* (1642)⁵⁸. Es tracta d'un llibre en què Pellicer pretén rebatre els arguments exposats per Gaspar Sala en la seva *Proclamación*. Pellicer escriu per fer valer l'honor del seu rei i de Déu, i també per demostrar que els catalans han mentit amb els seus arguments:

---

⁵⁶ Sobre Pellicer, vegeu l'entrada del *Diccionari d'historiografia catalana* a càrrec de Xavier Gil (p. 904-905); VILLANUEVA, Jesús. *Política y discurso histórico...*, p. 138-143. Baltasar Gracián (*Agudeza y arte de ingenio*, "Discurso XIX", p. 472 de les *Obras completas* el defineix com "erudito y ingenioso caballero, gloria de Aragón por su ascendencia"). Vegeu al respecte: KAGAN, Richard L. "Gracián y los historiadores de su tiempo" a EGIDO, Aurora. GIL ENCABO, Fermín. LAPLANA GIL, José Enrique (eds.). *Baltasar Gracián IV Centenario (1601-2001). Actas. I Congreso Internacional: "Baltasar Gracián: pensamiento y erudición"* (Huesca, 23-26 de mayo de 2001). Huesca-Zaragoza: Gobierno de Aragón, 2003, p. 87-103.

⁵⁷ Sovint la historiografia catalana ha titllat Pellicer de "falsari". Aquesta denominació és indiscutible, però cal pensar també, pel que fa a Catalunya, en les falsificacions de Roig i Jalpí i les ocultacions de Gaspar Sala, per exemple.

⁵⁸ PELLICER DE OSSAU Y TOVAR, José. *Idea del principado de Cataluña*. Anvers: por Geronimo Verdus, 1642, "Al qve leyere". L'obra, però, fou publicada a Alcalà de Henares.

*“Lvego que los Catalanes publicaro(n) la Proclamacion, que llamaron Catolica, me parecio conveniente al servicio de Dios, i de su Magestad (Dios le guarde) que muy de proposito se diesse a entender al Mundo, que en los principios, medios, i fines, de aquella obra, era escandalosa, apocrifa i soberuia”*⁵⁹

L'obra de Pellicer, tal i com ha escrit Villanueva, es troba mancada d'unitat. Al llarg del llibre trobem materials diversos, que es troben entrelligats, tal i com hem dit, per la crítica a l'obra de Gaspar Sala. Villanueva⁶⁰ ha estudiat les semblances entre la *Idea del Principado de Cataluña* i el text anònim felipista de la *Súplica de Tortosa*⁶¹. Els estudiosos de l'obra de Pellicer destaquen l'animadversió que sent envers els catalans⁶², ja que pretén mostrar tots els esdeveniments produïts al llarg de la història en què els catalans s'han comportat com a poble rebel i díscol, que cal redreçar. Pel que fa a la lectura del passat de Catalunya, nega la teoria de l'elecció pactada, argumentant la manca de testimonis de l'època i destacant la lamentable situació en què es trobaven els catalans en aquell moment:

“El estado en que se hallavan no permitía que deseasen ni pidiessen más condiciones que ser redimidos i salir de aquella infelicissima servidumbre con que los tenían ultrajados los Moros, i passar, como passaron, al blando señorío de un príncipe católico, en cuya benevolencia descansaron de los insultos i desafueros passados”.⁶³

---

⁵⁹ PELLICER DE OSSAU Y TOVAR, José. *Idea del principado de Cataluña*, “Al que leyere”.

⁶⁰ VILLANUEVA, Jesús. *Los orígenes carolingios de Cataluña...*, p. 93. A la p. 98 Villanueva valora de manera poc satisfactòria l'obra de Pellicer, tot titllant-la de “desproporcionada y cargada de una erudición farragosa y, además, de origen sospechoso”.

⁶¹ És una obra anònima, publicada el 1640 suposadament a Tortosa, que Villanueva (p. 88) atribueix a Juan Adam de la Parra. En síntesi, es considera que la decadència de Catalunya s'ha iniciat quan els catalans semblen haver perdut el respecte envers l'autoritat reial, tot aferrant-se a uns furs cada cop més encotillats. També critica la idea del poder pactat i de la llibertat dels catalans en triar el seu monarca.

⁶² Cal recordar, per exemple, la invenció de l'origen aragonès de les quatre barres.

⁶³ PELLICER DE OSSAU Y TOVAR, José. *Idea del principado de Cataluña*, llibre I, capítol VII.

9.5.2. Alexandre Ros (1598-1656)

Alexandre Ros, clergue ilerdenc d'origen italià, fou canonge de Tortosa⁶⁴. En la seva obra principal, *Cataluña desengañada* (1646)⁶⁵ insta Catalunya a rendir-se, en un to certament antifrancès. Remarca que la revolta catalana s'ha produït, segons ell, a causa de pocs elements que han manipulat el poble. També ataca sobretot la figura de Gaspar Sala, i titlla Catalunya de "el monstruo político de Europa"⁶⁶, la única salvació de la qual passa per acabar amb el seu aïllament ("no saben más que los ritos de la casa de la Ciudad y los privilegios del Principado"⁶⁷) i integrar-se definitivament en totes les estructures administratives i polítiques de la Monarquia.

9.5.3. Gabriel Agustí Rius (finals s. XVI-1649)

Aquest frare augustinià⁶⁸ romangué a Catalunya els primers anys del conflicte, i a meitats de 1643 s'exilià a Saragossa. En la capital aragonesa escriví el seu llibre més conegut, titulat *Cristal de la verdad, espejo de Cataluña* (1646)⁶⁹. L'objectiu del text és ben clar: rebatre les informacions facilitades per Francesc Martí Viladamor en la seva *Noticia universal de Cataluña* i d'altres autors francesos que legitimaven la unió del Principat amb la monarquia francesa. En síntesi, l'obra de Rius repassa el passat medieval de Catalunya, tot oferint una interpretació radicalment diferent a la defensada per Martí Viladamor. Així, per

---

⁶⁴ Sobre Alexandre Ros, vegeu: MATEU Y LLOPIS, Felipe. *Los historiadores de la Corona de Aragón...*, p. 67-68.

⁶⁵ ROS, Alexandre. *Cataluña desengañada. Discursos políticos de D. Alexandro de Ros*. Nàpols: E. Longo, 1646. Aquesta edició es pot consultar a: <http://www.cervantesvirtual.com>. I també cal recordar que serà combatuda per Feliu de la Penya.

⁶⁶ ROS, Alexandre. *Cataluña desengañada*, p. 222.

⁶⁷ ROS, Alexandre. *Cataluña desengañada*, p. 292.

⁶⁸ Sobre Rius, vegeu la veu de Jesús Villanueva en el *Diccionario d'historiografia catalana* (p. 1017) i VILLANUEVA, Jesús. *Política y discurso histórico...*, p. 150-155.

⁶⁹ RIUS, Gabriel. *Cristal de la verdad, espejo de Cataluña*. Zaragoza: Pedro Lanaja y Lamarca, 1646, p. 3-4.

exemple, cal destacar el fragment en què valora negativament les relacions entre Carlemany i Catalunya:

“Para que se vea la poca correspondencia que hallaron los Catalanes en Carlo Magno, atiendase, a que por los años, desde el de setecientos, setenta y siete, como se colige de algunos Autos, y memorias reconditas en el Archiuo de la Santa Iglesia de Gerona, que ponen el ingreso de Carlo Magno en el Ampurdan dicho año, hasta el de ochenta, y cinco, le llamaron los Catalanes, y se le sujetaron, para que los acabasse de sacar de la seruidumbre de los Moros, y defendiesse dellos. El Padre Diago prueua de regino, y otros, que por lo menos desde el año setecientos, y ochenta, hasta el dicho de setecientos oche(n)ta y cinco, fue llamado Carlo Magno. Y esse año pone nuestro Marquilles la entrada de este en Cataluña”⁷⁰.

Alhora aprofitarà per oferir una imatge tràgica de la Catalunya francesa. Rius mostra una concepció de la història com a *magistra vitae*, i així el cinquè capítol rep un títol prou contundent: *“enseña la naturaleza a los catalanes, que deuen huyr como a dañoso el gouierno de los reyes de Francia”⁷¹*, del qual se’n extreu una màxima de pensament propera a l’estoïcisme:

“Concluyese de lo dicho que la subordinacion de los Catalanes a los Franceses no les puede ser prouechosa. Nunca vn contrario domina a otro sin menoscabo del que queda inferior”⁷².

En definitiva, es tracta d’un escrit en què la història es posa de nou al servei de la política, per legitimar la monarquia de Felip IV. Villanueva ha valorat positivament l’esforç de Rius en tant que aquest tractà de fer una història constitucional que és ben estructurada i argumentada, decididament partidària de l’absolutisme, i que no cau en els extrems de Sala o Pellicer⁷³, car accepta sense contemplacions que Guifré el Pilós fou el “pare” de Catalunya, per exemple.

---

⁷⁰ RIUS, Gabriel. *Cristal de la verdad...*, p. 17.

⁷¹ RIUS, Gabriel. *Cristal de la verdad...*, p. 12.

⁷² RIUS, Gabriel. *Cristal de la verdad...*, p. 15.

⁷³ VILLANUEVA, Jesús. *Los orígenes carolingios de Cataluña...*, p. 103.

9.5.4. Francesc Pasqual de Panno (1622-?)

Aquest noble dietarista i home de lleis del Pallars⁷⁴ s'exilià a la Cort de Madrid en iniciar-se el conflicte de 1640. Entre els anys 1645 i 1648 escriví l'obra *Motines de Cataluña des de el año 1622*, que ha estat editada per Isabel Juncosa i Jordi Vidal⁷⁵. El text s'estructura en quatre parts ben diferenciades (narració de les disputes institucionals entre Catalunya i la monarquia hispànica, els inicis de la guerra dels Segadors, la crida a Catalunya per a què retorni a la Monarquia Catòlica i un extens llistat de felipistes catalans morts o exiliats). No cal dir que Panno declara cercar l'objectivitat en el seu escrit, tot recordant que ha estat testimoni de primera vista de tot el que ha succeït:

*“Alma de la ystoria es la berdad, ojeto a quien miran mis discursos, dirigidos a demostrar el principio, causas y progresos de los movimientos del Principado de Cataluña asta la total expulsión de los ministros y bien afectos de la magestad católica, sin que el afecto de natural aparta la pluma en la menor cláusula de su berdadera relación, como testigo que fui de bista en la mayor parte, y noticias que ynvestigué, examinándolas a fin y a efecto de acrisolar la berdad de las tan fúnebres desdichas”.*⁷⁶

En qualsevol cas, és interessant destacar que Panno situa, prou encertadament, la causa immediata de la crisi entre el Principat i la Monarquia Catòlica arran del juraments dels virreis Alcalà i Sentís (1626). Heus ací el fragment:

“Cataluña, atenta a obligación precisa, a quatro de febrero de mili y seiscientos y veinte y dos, suplica a Su Magestad hiciese merced a aquel Principado de no dilatar el acto de juramento, fidelidad y obediencia que acostumbra prestar a sus lejitimos príncipes y condes de Barcelona, según sus fueros y constituciones; suplica que estime Su Magestad -como de tan leales basallos- dando esperanças de que en brebe verían cumplidos los deseos que representavan, ordenando que, para la mayor dirección de las ocurençias,

---

⁷⁴ Sobre Panno, vegeu la veu a càrrec d'Antoni Simon en el *Diccionari d'historiografia catalana* (p. 892), a més de la introducció a l'edició crítica de la seva obra esmentada en la següent nota.

⁷⁵ PANNÓ, Francesc Pasqual De. *Motines de Cataluña*. Barcelona: Curial, 1993.

⁷⁶ PANNÓ, Francesc Pasqual De. *Motines de Cataluña*, p. 105.

continuase en el ejersio de lugartheniente, virrey y capitán general del Principado al duque de Alcalá. Mandóse que aunque le ejecutaron, le replicaron con que Su Magestad les ofreçia ynbiar al duque de Çéssar, que también contradijeron por no averles jurado Su Magestad a ellos primero sus fueros -como más abajo se dirá-, con que jurado, el duque de Alcalá proseguía en su birreynato asta el fin de tres años, que passó por enbajador a Rroma, a cuyo gobierno les sucedió don Juan Santís, obispo entonçes de Barcelona, nombrado por Su Magestad. Repugnó fuertemente Barcelona el juramento d' este obispo, o alegando ser contrafuero dar obediencia a los lugares thenientes, no teniendo el príncipe jurado de ellos sus fueros y leyes, que no hera de conseqüençia aver, antes d'esta acostumbrada ceremonia y antigua costumbre, observada desde tiempo ynmemorial, admitido al duque de Alcalá por aver sido alentados de la esperançã de ber dentro de Barcelona a su príncipe".⁷⁷

9.5.5. Fabrici Pons de Castellví (s. XVII?- 1672)

La figura de Fabrici Pons de Castellví simbolitza com poques el drama i la fractura social que suposà la Guerra dels Segadors⁷⁸. Doctor en lleis, era nét de Lluís Pons d'Icard (autor del *Llibre de les grandeses de Tarragona*). En esclatar la revolta de 1640 fou desterrat a Madrid per haver mantingut la seva fidelitat al rei Felip IV. Allà desenvolupà la seva tasca erudita, de la qual ens n'ocuparem a continuació. Acabat el conflicte bèl·lic, retornà al Principat, i l'any 1660 fou designat oïdor de la Reial Audiència de Barcelona i cavaller de l'orde de Sant Jaume, a més de senyor de la baronia de Masricard, on va néixer.

La seva aportació erudita es compon de tres obres diferents. En primer lloc, la traducció del francès de l'obra de Pierre Mathieu (1563-1621), titulada *Observaciones de Estado y de Historia sobre la vida y servicios del señor de Villaroe; escritas en frances por Pedro Matheo* (1664)⁷⁹. Es tracta d'una defensa i apologia de l'home d'Estat, basada en la figura de Nicolau de

---

⁷⁷ PANNO, Francesc Pasqual De. *Motines de Catalunya*, p. 107.

⁷⁸ Sobre Pons de Castellví, vegeu la veu a càrrec d'Antonio Espino López en el *Diccionari d'historiografia catalana* (p. 938-939).

⁷⁹ PONS DE CASTELLVÍ, Fabricio. *Observaciones de estado y de historia sobre la vida y servicios del señor de Villaroe; escritas en frances por Pedro Matheo*. Barcelona: Martí Gelabert, 1664.

Neufville, senyor de Villeroy (1543-1617), conseller del rei Enric IV, a la qual Pons de Castellví hi afegí 332 aforismes sobre la mateixa temàtica. En segon lloc, hi ha l' *Epítome de las historias catalanas, dividido en dos partes* , una crònica que arriba fins l'any 1458 (mort de Maria de Castella). Aquesta obra restà inèdita i en circularen alguns manuscrits.

En qualsevol cas, l'obra més coneguda de Pons de Castellví és *Gustavo Adolfo, rey de Suecia, vencedor y vencido en Alemania* (1648)⁸⁰. Dedicada a Felip IV, narra l'evolució biogràfica de Gustau Adolf, el seu ràpid ascens i la seva mort a la batalla de Lützen (1632). Pons de Castellví aprofita l'ocasió per fer un recorregut de la política europea del moment, aprofitant per remarcar la perfídia dels francesos que pactaren en més d'una ocasió amb els protestants. El text de Pons presenta una interpretació de la història que és valorada sobretot com a ensenyament magistral del passat. Tal i com recorda fr. Diego Niseno, censor de l'obra, defineix l'aportació epistemològica del passat com "*fatal seminario para exemplar escarnamiento de sobervios*"⁸¹. D'altra banda, s'aprofita per fer una defensa acarnissada dels valors catòlics tridentins, car Gustau Adolf és definit com a "*Principe Herege, tiranicamente inuassor*", a més d' "*enemigo capital de la Piissima, y Augustissima Casa de Austria*", tal i com ho anota en la seva aprovació el jesuïta Agustín de Castro⁸².

Passem ja al text de Pons. Després de recordar que Felip IV és "*Señor natural (...) 31 propietario Conde de Barcelona, legitimo descendiente*" (recordem el context de disputa dinàstica en què s'escriuen aquestes línies), Pons realitza diverses consideracions sobre l'estat en què es troba Catalunya, titllada com a

---

⁸⁰ PONS DE CASTELLVÍ, Fabricio. *Gustavo Adolfo, rey de Suecia, vencedor y vencido en Alemania*. Madrid: Domingo García y Morràs, 1648.

⁸¹ PONS DE CASTELLVÍ, Fabricio. *Gustavo Adolfo, rey de Suecia*, p. 8.

⁸² PONS DE CASTELLVÍ, Fabricio. *Gustavo Adolfo, rey de Suecia*, p. 9.

“*desdichada patria*” que, en un context de “*repetido marcial estruendo*”⁸³, tot i la seva tradicional fidelitat envers el monarca espanyol, va canviar “*su natural antipatia*” envers França i va ajuntar “*las Francesas Lises co(n) sus inuencibles barras, ho(n)ra de la Española Aragonesa nacion*”⁸⁴. Pel que respecta a Gustau Adolf, és pres com a model de la fragilitat i la incertesa del destí dels humans ja que, com sentència Pons de Castellví, Gustau Adolf passà “*de la cumbre de sus grandezas, à la vltima miseria*” en un breu espai de temps. El canvi de situació del monarca Pons l’atribueix a la ja mencionada mutabilitat, i també sens dubte a la seva condició d’*heretge* protestant. En definitiva, si bé és evident que l’obra de Pons no és pas original, ja es basà en la reproducció de diverses obres sobre els esdeveniments tractats (fet que ha posat de manifest Antonio Espino), creiem que és una bona mostra dels sentiments i actituds d’un català que es posicionà en favor de Felip IV, i que alhora realitzà un acurat anàlisi (segons el seu punt de vista, és clar) de la realitat política del seu temps i de la mutabilitat dels afers dels homes.

9.6. ALTRES FONTS HISTORIOGRÀFIQUES PER A L’ESTUDI DE LA GUERRA DELS SEGADORS (CRÒNIQUES, DIETARIS I RELACIONS)

Ja hem vist que la revolta de 1640 va colpir la societat catalana, i bona prova d’això és l’existència d’un bon nombre de textos escrits, deixant de banda les obres que poden definir com a netament “històriques” o “polítiques”

---

⁸³ El panorama segons Pons de Castellví és ben desolador: “*quando le escriuo, Alemania se vé oprimida de Suecos, Franceses, y Principes Protestantes; Flandes es continuo teatro de la muerte por la rebelde Olanda socorrida del Frances. Italia padece las inquietudes de Saboia, Francia y otros. El Turco inunda con su numeroso mal disciplinado poder à Candia. Isla del Veneciano. El infiel Parlamento de la engañada Inglaterra triunfa de su Rey. Portugal procura sustentar la tirania del Duque de Bergança*”. (PONS DE CASTELLVÍ, Fabricio. *Gustavo Adolfo, rey de Suecia*, fol.1v-2r).

⁸⁴ PONS DE CASTELLVÍ, Fabricio. *Gustavo Adolfo, rey de Suecia*, fol. 2.

(bàsicament ens referim a memòries, cròniques, relacions, diaris personals i institucionals). En aquest sentit, sobresurt la recent aportació d'Antoni Simon, que sota el títol de *Cròniques de la Guerra dels Segadors* ha publicat un total de cinc textos inèdits fins al moment⁸⁵. Es tracta del *Dietari* (1629-1640) del funcionari de l'administració virreinal Bartomeu Llorenci, la *Relació breu dels successos, segones intencions y locuras que han succeït y se són fetes en la ciutat de Vich, des de l'any 1634 fins al 1641 inclusive* de l'advocat de Vic Joan Baptista Sanz (Sanç), fragments de la crònica capitular de la catedral de Barcelona (1637-1641), la *Relación del lewantamiento de Cataluña (1640-1642)* del jutge de l'Audiència Ramon de Rubí i Marimon i, en darrer terme, un text anònim, el *Dietari o memòria de moltes coses que sucehiren en la present ciutat y Principat de Cathalunya comensant dels primers dies de l'any 1641 en avant*. Sigui com sigui, estem davant d'una sèrie de fonts privilegiades per comprendre la funció testimonial que rep la història en el conflicte dels Segadors. Aquestes obres, "secundàries" si es contempla des d'una determinada perspectiva, constitueixen per si mateixes testimonis tot sovint fonamentals per conèixer fets i dades i alhora per comprendre la mentalitat i ideologia dels bàndols que s'enfrontaren en el conflicte armat.

Així, per exemple, en la crònica de la catedral de Barcelona trobem el relat de les barbaritats comeses per les tropes castellanques a Cambrils, que segons Simon constitueix una clara mostra de "patriotisme" català⁸⁶, alhora que també es fa referència a la justificació religiosa del conflicte. Vegem a continuació aquesta justificació de caire religiós:

---

⁸⁵ Barcelona: Curial, 2003. Cal destacar que entre les pàgines 29 i 39 dona notícies d'un total de 46 fonts primàries sobre el conflicte de 1640. Una ressenya eminentment crítica per Joan-Lluís Marfany: "De cròniques i dietaris" a *L'Avenç* 296 (2004), p. 65-67.

⁸⁶ SIMON I TARRÉS, Antoni. *Cròniques de la Guerra dels Segadors*, p. 217-218.

“Theólechs se firman ser lícita la guerra contra los invassors del Principat de Cathalunya. 1640

Juntaren los diputats en Barcelona gran número de theólechs, los més eminents de Cathalunya, que en ella segons comuna estimatió florex més dita sciència que en altres províncies. Los quals, tots concordés, se firmaren ser lícita per molts títols la guerra que se enprenia contra los invassors del Principat, formant-se de dit parer un memorial tant docte que ab ell se podia aquietar la consiència més escrupolosa”⁸⁷.

D'altra banda, el diari anònim barcelonès de la guerra dels Segadors ens mostra exemples absolutament corprenedors de la crueltat de la guerra. A partir de fonts com aquesta es pot reconstruir la microhistòria catalana en temps de la revolta de 1640, i aquest és el seu principal valor. A continuació citem dos fragments en què es copsa la crueltat i les atrocitats que es cometeren en aquell context:

“A 9 de jener de l'any 1643, per lo Consell de la Capitanía General jure belli fou condemnat per traïdor y haver comès crim de lesa magestatis in primo capite, Joseph Arlès, cavaller català natural de la ciutat de Barcelona, a que se li fos donat un garrot a la plassa dels Traïdors y que in capite socioris fos tormentat y sos béns confiscats. Y lo die mateix fou turmentat, y lo endemà a 10 de dit a mig fou executada la sentència y li donaren un garrot a la plassa dels Traïdors”⁸⁸.

---

⁸⁷ SIMON I TARRÉS, Antoni. *Cròniques de la Guerra dels Segadors*, p. 213.

⁸⁸ SIMON I TARRÉS, Antoni. *Cròniques de la Guerra dels Segadors*, p. 336.